

ВИДЕОКОНФЕРЕНЦАЛОҚА РЕЖИМИДА СУД-ТЕРГОВ ПРОЦЕССУАЛ ҲАРАКАТЛАРНИ ЎТКАЗИШ: ҲАЛҚАРО ТАЖРИБА ҲАМДА МИЛЛИЙ АМАЛИЁТ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Нормахмадов Низомиддин Абдусалимович
Судьялар Олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби
Жинойат ҳуқуқи ихтисослиги тингловчиси
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14913905>

ARTICLE INFO

Received: 17th February 2025
Accepted: 18th February 2025
Published: 23rd February 2025

KEYWORDS

*жинойат процесси,
видеоконференцалоқа, ҳалқаро
тажриба, суд-тергов ҳаракатлари.*

ABSTRACT

*Жинойат процессуал қонунчилигида
видеоконференцалоқа орқали далилларни
тўплаш, натижаларини процессуал
нормалар тартибида расмийлаштириш,
видеоконференцалоқа режимидан
фойдаланишнинг ҳуқуқий асослари, бу борада
ҳалқаро тажриба, шунингдек келгусида бу
борада амалга оширилиши лозим бўлган
процессуал талаблар.*

Видеоконференцалоқа - бу янги технология, аммо у инсон ҳаётининг турли соҳаларида, масалан, бизнес, менежмент, таълим, тиббиёт, ишга ёллаш, тезкор назорат, хавфсизлик каби соҳалар билан бир қаторда, бугунги кунда жинойий ва фуқаролик ҳамда иқтисодий судлар фаолиятида кенг қўлланилмоқда.

Рус тадқиқотчилари В.А.Терехин ва А.Е.Федюнинлар жинойий процессда видеоконференцияни ҳалқаро ва миллий жинойат процессуал қонунчилик ҳуқуқи нормаларига асосланган жинойий процесс иштирокчиларнинг интерактив ўзаро алоқаси¹ деб ҳисоблайди.

Видеоконференцалоқа давомида тасвир ва овознинг узлуксиз ва аниқ маълумот алмашинуви амалга оширилади.

Жинойат процессида видеоконференцалоқа – бу жинойат жараёнининг бир нечта иштирокчиларининг реал вақт режимда аудио-видеовизуал ўзаро таъсирини таъминлайдиган технологик жараён сифатида кўрилади.

Бироқ, видеоконференцалоқани амалга ошириш сертификатланган телокоммуникация тармоғига мос келадиган тасвир ва овозни узатиш ҳамда такрорлаш учун аудио ва видео ускуналарнинг мавжудлигини мунтазам равишда яроқлилигини талаб қилади.

Суд муҳокамаси босқичида видеоконференцалоқадан муваффақиятли фойдаланиш жинойат процессининг судгача бўлган босқичларида ундан фойдаланиш истиқболлари ҳақида гапиришга асос бўлади.

Дунёнинг бир қатор, яъни Австралия, Бельгия, Буюк Британия, Германия, Италия, Қозоғистон, Канада, Латвия, Янги Зеландия, АҚШ, Финляндия, Франция, Швеция, Эстония каби ривожланган давлатларнинг жинойат процессуал қонунчилигида видеоконференцалоқадан фойдаланишнинг ҳуқуқий асослари ва ушбу технология

¹<http://www.dslib.net/kriminal-process/pokazaniya-svidetelja-kak-ugolovno-processualnoe-dokazatelstvo.html>. Актуальные проблемы проведения допроса и очной ставки путем использования систем видеоконференц-связи на досудебном производстве.

ёрдамида олинган далилларнинг мақбуллиги ишлаб чиқилган.

Шубҳасиз, бу борадаги хорижий тажрибани ўрганиш видеоконференцалоқа кўламини сезиларли даражада кенгайтиради.

Хорижий давлатларнинг процессуал қонунчилигида видеоконференц алоқасининг турли шакллари назарда тутилган ва кенг тадбиқ этиб келинмоқда.

Жумладан, Канада жиноят процессуал кодексида “кабель телевиденияси” ёки шахсга “иштирок этиш” имконини берадиган бошқа техник воситалардан фойдаланиш бўйича қоидаларни белгиланган.

Эстония жиноят процессуал кодексининг 69, 287-моддалари “узоқ масофали тинглаш”-масофавий –гувоҳлик² беришни назарда тутди.

Беларус Республикаси жиноят процессуал кодекси (68-модда) ва Қозоғистон жиноят процессуал кодекси (408,4465-моддалар) “видеотехника воситаларидан фойдаланган ҳолда суд мажлиси”, “шахснинг масофавий иштироки”, “видеоконференцалоқа” деб номланади.

Видеоконференцалоқа тизимидан фойдаланиш жиноят ишини оқилона муддатларда амалга оширишга, жиноят ишларини тергов қилишда моддий харажатларни камайтиришга хизмат қилади.

Россия Федерациясининг жиноят процессуал кодексининг

164-моддасида тергов ҳаракатларида жиноят ишларини ва ашёвий далилларни аниқлаш ва олиш учун техник воситалар ҳамда усуллардан кенг фойдаланиш³ни назарда тутди.

Шунинг учун, қоида тариқасида, судгача бўлган босқичларда ҳам видеоконференцалоқадан фойдаланиш истисно қилинмайди.

Суд амалиётининг таҳлили шуни кўрсатадики, ҳозирги вақтда жиноят ишлари бўйича исботлаш воситалари ва усуллари тизимида янги техник ишланмалар муваффақиятли қўлланилмоқда.

Ҳуқуқни қўллаш билан боғлиқ қийинчиликларга қарамай, жиноий судлов соҳасида жиноий иш бўйича исботлаш ва далилларнинг бутун жараёнини холис ва аниқ қайд этиш имконини берувчи аудио, видеоёзув ва бошқа техник воситалардан фойдаланиш бўйича катта тажриба тўпланган.

Илмий ва технология тараққиёт ҳали ҳам тўхтамайди ва бугунги кунда олимлар ва қонунчилар видеоконференция (видео алоқа), стрессли психофизик ҳолатни баҳолаш учун тенсометрик платформа каби сўнгги техник ишланмалардан фойдаланиш тартибини эрта тартибга солиш истиқболларини башорат қилмоқдалар.

Шахс, “электрон” жиноий ишларни юритиш тизимлари, видео протоколлар, электрон ҳакам ва бошқалар.

Дастлабки тергов органларининг процессуал фаолиятига илғор технологиялар, хусусан, видеоконференцалоқа воситаларидан фойдаланган ҳолда далилларни олишнинг янги усулларини жорий этишнинг долзарблиги шубҳасиз.

Амалиёт шуни кўрсатадики, видеоконференцалоқадан фойдаланиш муаммоси нафақат техник, балки ҳуқуқий жиҳатга ҳам эга.

COVID-19 сабабли глобал вазият ички ва халқаро жиноий процессуал жараёнлар учун технологияларнинг улкан салоҳиятини намойиш этди.

Видеоконференцалоқа шахарлар ва мамлакатлар вирусни чеклаш учун блокировка чораларини кўришга мажбур бўлган тарихий лаҳзада адолат учун қимматли

² <https://rm.coe.int/-/2010-2008-cepej-/1680748260>

³ Законопроект № 1184595-7 «О внесении изменений в Уголовно - процессуальный кодекс Российской Федерации» // [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: https://sozd.duma.gov.ru/bill/1184595-7#bh_histras (04.01.2022)

технологик восита бўлди.

Жараён давом этиши кераклиги сабабли, “видеоконференцалоқа энди ҳуқуқий контекста одатий ҳолга айланди. Шу орқали видеоконференцалоқа миллий ва халқаро жинойт ва фуқаролик масаларда муҳим воситага айланди”⁴.

Видеоконференцалоқа орқали олинган маълумотларнинг муҳофазаси учун **қўйидаги қоидаларга амал қилиш зарур:**

биринчидан, жинойт процессуал қонунчилиги ва халқаро меъёрий қоидаларига, жинойт жараён иштирокчиларининг интерактив ўзаро таъсирига асосланган деб тушуниш таклиф қилинган жинойт процессида видеоконференцалоқа концепциясининг муаллифнинг таърифи, унинг давомида узлуксиз ва аниқ жинойт иши учун аҳамиятга эга бўлган аудиовизуал маълумотлар алмашинуви реал вақт режимида алоҳида телекоммуникация тармоғи орқали амалга ошириш;

иккинчидан, жинойт процессида, биринчи навбатда, тергов ҳаракатлари (сўроқ қилиш, юзлаштириш, кўрсатувларни жойида текшириш, кўздан кечириш, тергов эксперименти) ўтказишда судгача бўлган иш юритишда белгилаш зарурлигини асословчи илмий қоидаларни ишлаб чиқиш;

учинчидан, жинойт процессида, видеоконференцалоқа алоқаларини қўллаш тамойиллари, мақсадлари ва шартлари тўғрисида ишлаб чиқилган, жинойт процессининг мақсадига мос келадиган ҳамда жинойт процессида инсон ва фуқаронинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишни кафолатлайдиган ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишни кафолатлайдиган қоидаларни ишлаб чиқиш;

тўртинчидан, жинойт ишлари бўйича халқаро ҳамкорлик соҳасида видеоконференцалоқа алоқаларини жорий этишни фаоллаштириш зарурлиги, бу халқаро шартномалар бўйича ўз зиммасига олган мажбуриятлари, балки халқаро ҳужжатларни имзолаш билан боғлиқ ташкилотлар халқаро ҳамкорлик доирасида, шунингдек ҳибсда сақланаётган ёки жазони ўтаётган шахсни экстрадиция қилиш/ўтказиш масалаларини ҳал қилишда сўров юборган давлат ҳудудида процессуал ҳаракатларни амалга ошириш учун бир муддатга видеоконференцалоқа алоқасидан фойдаланишни жорий этиш;

бешинчидан, видеоконференцалоқа алоқаси орқали, шу жумладан жинойт ишлари бўйича юридик ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги сўровни бажариш жараёнида олинган маълумотлар исботланиши лозим бўлган ҳолатларни аниқлаш.

Жинойт процессининг барча босқичларида видеоконференцалоқа воситаларидан фойдаланиш қўйидаги мақсадларнинг амалга оширилишини таъминлайди:

- жинойт процесси соҳасида инсон ва фуқаронинг асосий ҳуқуқ ва эркинликларига қатъий риоя қилган ҳолда жинойт процессининг самарадорлиги ва сифатини оширади;

- дастлабки тергов ва суд муҳокамаси вақтини қисқаради;

- гувоҳлар, жабрланувчилар ва жинойт процессининг бошқа иштирокчилари хавфсизлигини таъминлайди;

- тергов ва суд ҳаракатларини амалга ошириш учун молиявий харажатларни камайтиришга хизмат қилади;

Халқаро тажрибалар ўрганилганида, видеоконференцалоқа воситаларидан фойдаланишда Финляндия қонун чиқарувчилари жинойт процесслари тўғрисидаги қонунда далилларни олиш ҳолатларини ҳам белгилаганлар:

1) тингланаётган шахс касаллиги ёки бошқа сабабларга кўра асосий суд мажлисига шахсан кела олмаса ёки унинг асосий суд мажлисида шахсан иштирок этиши ҳаддан ташқари харажатлар манбаи бўлиб қолса ёки ҳаддан ташқари зарар келтирса;

2) тингланаётган шахснинг кўрсатувларининг ишончлилиги унинг асосий суд

⁴ <https://delo.ua/opinions/juriskonsult-o-praktike-videokonferencij-v-ugolovnom-processe-187763/>

мажлисида шахсан иштирокисиз ишончли баҳоланиши мумкин;

3) бундай тартиб эшитилаётган шахснинг ёки унга яқин бўлган шахснинг ҳаёти ёки соғлигини ҳимоя қилиш учун зарур бўлса;

4) эшитилаётган шахс ҳали 15 ёшга тўлмаган ёки психологик нуқсонлари бор бўлса;

Бундан ташқари, Финляндия Республикасининг процессуал мажбурият чоралари тўғрисидаги қонуни ҳибсга олиш тарзидаги эҳтиёт чорасини танлаш тўғрисида қарор қабул қилишда видеоконференцалоқадан фойдаланиш имконини беради.

Буюк Британия, Италия, Эстония жиноят процессида ушбу телекоммуникация технологиясининг асосий мақсади далилларни олиш, шунингдек ҳибсда сақланаётган шахснинг суд жараёнида иштирок этишини таъминлашдан иборат.

Видеоконференцалоқа орқали масофавий сўроқ ўтказиш ҳолатларининг шунга ўхшаш рўйхати Эстония жиноят процессуал кодексида ҳам мавжуд.

Буюк Британиядаги 50 дан ортиқ касалхоналар жиноят процессида видеоконференцалоқадан тўлиқ фойдаланишни таъминлаш учун касал ва ногиронларнинг кўрсатмаларини қўллаб-қувватлаш учун видеоконференцалоқа тизими билан жиҳозланган.

Шунга ўхшаш тизимлар полиция участкалари ва адвокатлик фирмалари билан жиҳозланган.

Буюк Британияда жиноят процессида хориждан гувоҳдан далил олиш учун видеоконференцалоқадан фойдаланишга 1990 йилдан бошлаб чекланган миқдордаги ўта оғир жиноятларни (қотиллик, фирибгарлик ва бошқалар) тергов қилишда рухсат этилган.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон// <https://lex.uz/uz/docs/6445145>.
2. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.04.1995й., <https://lex.uz/docs/111460>.
3. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси. (911 — 914-моддалар Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 23 майдаги ЎРҚ-542-сонли Қонунига асосан киритилган — Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 24.05.2019 й., 03/19/542/3177-сон).
4. Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленуми қарори, 28.11.2014 йилдаги 270-сон. <https://lex.uz/docs/2534033>.
5. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 23.05.2019 йилдаги ЎРҚ-542-сон. <https://lex.uz/docs/4349703>.
6. Интернет: <http://www.dslib.net/kriminal-process/pokazaniya-svidetelja-kak-ugolovno-processualnoe-dokazatelstvo.html>. Актуальные проблемы проведения допроса и очной ставки путем использования систем видеоконференц-связи на досудебном производстве.
7. Интернет: <https://rm.coe.int/-2010-2008-сереј-/1680748260>
8. Интернет: Законопроект № 1184595-7 “О внесении изменений в Уголовно - процессуальный кодекс Российской Федерации” // [Электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: https://sozd.duma.gov.ru/bill/1184595-7#bh_histras (04.01.2022)